

DR. JUOZAS SKIRIUS

Vilniaus pedagoginis universitetas

LIETUVA IR VATIKANAS PIRMOJO PASAULINIO KARO METAIS

XX a. pradžioje stiprėjanti lietuvių tautinė savimonė susidūrė su vis didėjančia polonizacija. Ypač tai buvo jaučiama bažnytinėje aplinkoje. Lietuvių veikėjai, ypač kunigai, pradeda siekti Lietuvos Bažnyčios savarankiškumo – atskiros provincijos nuo Lenkijos Bažnyčios. Tačiau jų pastangos į tai atkreipti Šventojo Sosto dėmesį nebuvo vaisingos. Lietuvos kunigams reikėjo turėti nuolatinį savo atstovą prie Vatikano, tad 1913 m. pavyko pasiųsti į Romą kanauninką Kazimierą Prapuolenį (1858–1933); jis ir turėjo paaiškinti Vatikano administracijai polonizacijos žalą Lietuvos Bažnyčiai. Prieš jį iškilo sunkiai įveikiamas barjeras – lenkų kunigų įtaka Šventojo Sosto sluoksniams. K.Prapuolenis pradėjo megzti ryšius su aukštais Romos dvasininkais ir diplomatais prie Vatikano, aiškino jiems apie Lietuvą ir lietuvių pastangas turėti lietuvišką Katalikų Bažnyčią. Tais klausimais daug rašė Italijos spaudoje, platino Vatikano aplinkoje savo knygą „Lenkų apaštalavimas Lietuvoje“ lenkų ir prancūzų kalbomis. Romoje jis tapo atvykusių lietuvių patarėju ir informacijos teikėju, ypač siekiant gauti popiežiaus leidimą surengti „Lietuvių dieną“, kurios tikslas – ne tik surinkti lėšų Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo darbams, bet ir skleisti plačią propagandą apie Lietuvą, jos tautos siekius kurti savo valstybingumą. Tai jau naujas etapas santykiuose tarp lietuvių veikėjų ir Vatikano. Nuo 1916 m. Vatikaną lanko vis daugiau lietuvių veikėjų; kai kurie iš jų – M.Yčas, kunigas V.Bartuška, prelatas K.Olšauskas – gauna audienciją pas popiežių Benediktą XV. Tuo metu susidariusi politinė situacija Europoje – kaizerinė Lietuvos okupacija, akivaizdus Lenkijos siekis kurti savo valstybę, lietuvių veikėjų deklarasavimas siekti nepriklausomybės – vertė ir Vatikano administraciją peržiūrėti savo pozicijas lietuvių tautos atžvilgiu. 1917 m. pradžioje popiežius jau sutiko paskirti „Lietuvių dieną“ pasaulio katalikų bažnyčiose. 1917 m. gegužės 20 d. surengta „Lietuvių diena“ turėjo ne tik finansinę, bet ir politinę reikšmę. Be to, Šventasis Sostas pirmą kartą oficialiai pripažino, kad yra atskira lietuvių tauta, kuri siekia ne tik bažnytinio savarankiškumo nuo lenkų Bažnyčios, bet ir savo valstybingumo.

Pirmojo pasaulinio karo laikotarpiu lietuvių visuomenės atstovai iki 1916 m. kėlė autonominės Lietuvos Rusijos imperijoje idėją, o vėliau jau buvo siekiama realizuoti Lietuvos valstybės nepriklausomybę. Pirmiausiai reikėjo sutelkti negausią lietuvių inteligentiją, antra, tam parengti tautą, trečia, gauti pagrindinių pasaulio valstybių pritarimą. Tarptautiniu lygmeniu buvo labai svarbu įtikinti svarbiausias Europos valstybes ir

JAV, kad lietuvių tautai būtina kurti savo valstybingumą ir kad, kaip kitos tautos, ji siekia nepriklausomybės. Pripažįstant lietuvių tautos siekius, nemažą vaidmenį atlieka Šventasis Sostas, kaip katalikiškų tautų globėjas ir užtarėjas. Archyviniai dokumentai ir dar negausūs tyrinėjimai rodo, kad šio globėjo požiūris į lietuvius ir jų norus nebuvo toks, kokio pageidavo lietuvių atstovai. Teko padėti nemažai pastangų, kad tas požiūris keistųsi. Čia ir iškyla intriga su daugeliu klausimų, į kuriuos visus čia neįmanoma atsakyti. Todėl tenka apsiriboti tik pačiais svarbiaisiais, kuriuos iškelia formuluojami tikslai.

Pranešimo *tikslas* – pamėginti aptarti lietuvių tautos atstovų siekius Vatikane, veikimo būdus ir metodus; pasiaiškinti Vatikano administracijos požiūrį ir nuotaikas bei jų formavimo šaltinius; apžvelgti kanauninko Kazimiero Prapuolenio statuso prie Šventojo Sosto klausimą.

Taigi pranešimo tema – tai maža dalelė galimos išsamios studijos ateičioje, pirmiausia remiantis Vatikano archyvais. Tačiau dabar šis klausimas gvildenamas remiantis daugiausia lietuviškais dokumentiniais šaltiniais, kur tik iš dalies matyti Vatikano administracijos vadovaujamo tarnautojų nuotaikos, požiūris, jų konkreti veikla.

Atkreiptinas dėmesys, kad temos pavadinimas ir chronologinės ribos yra gana neapibrėžtos. Pirmia, pavadinimas „Lietuva“ tuo laikotarpiu simbolizuoja labiau geografinį vienetą, gal netgi labiau lietuvių tautą su savo atstovais, per kuriuos ir yra reiškiamos moralinės, religinės, vėliau ir politinės aspiracijos. Antra, Vatikano administracijos tarnautojai bendrauja su lietuviais kaip su Rusijos imperijos vieno katalikiško regiono atstovais, nesistengdami (iki tam tikro laikotarpio) matyti skirtumo tarp lenkų katalikų ir lietuvių katalikų. Būtina pabrėžti, kad lietuvių veikėjų santykiai su Vatikano administracija buvo specifiški – pirmiausia reikėjo kuriją įtikinti, kad lietuvių ir lenkų tautos yra skirtingos, ir tuo remiantis išgauti Lietuvos Bažnyčiai savarankiškumą, t.y. atskirą bažnytinę administraciją arba „provinciją“, nepriklausomą nuo Lenkijos Bažnyčios. XX a. pradžioje stiprėjant lietuvių tautiniam judėjimui, jam kaip priešprieša iškyla ne tiek rusifikacijos, kiek polonizacijos pavojus, kuris labai reikėsi per bažnyčią (pamaldos daug kur vyko lenkų kalba, bažnyčios vadovybė lenkiška arba prolenkiška, rengiami lietuvių kunigai lenkinami seminarijose ir pan.). Tokia padėtis kėlė rūpestį lietuvių visuomenės atstovams ir jie ieškojo būdų, kaip to būtų galima išvengti.

Kalbant apie šios temos chronologinę pradžią, būtų logiškiau remtis ne Pirmojo pasaulinio karo pradžia, bet 1913 m. gegužės 8 d., kai į Romą atvyko kanauninkas Kazimieras Prapuolenis (1858–1933). Jis, rekomenduojamas lietuvių veikėju, caro valdžios buvo paskirtas Šv. Stanislovo bažnyčios prie Rusijos ambasados Vatikane klebonu. Be to, jis atvyko ne

tik kaip oficialus Rusijos valstybės tarnautojas, bet ir kaip neoficialus Lietuvos Bažnyčios reikalų gynėjas¹. Vienas iš pagrindinių jam keliamų uždavinių, Martyno Yčo, tuo metu Rusijos Dūmos atstovo, žodžiais tariant, Vatikane ir tarp aukštų Romos dvasininkų „įsigyti pažinčių, kad galėtų žodžiu paaiškinti dalykų esmę ir paralyžiuoti lenkininkų veiksmus prie Vatikano“². Faktiškai K.Prapuolenis tampa neoficialiu lietuvių kunigų atstovu prie Šventojo Sosto ir pasitaikius progai aiškina lenkiškos Bažnyčios veiklos Lietuvoje padarinius, žalingus lietuvių tautai. Su jo veikla prasideda neformalus santykiai su Vatikano administracija, nors labai sunkiai įvardijami, kad tai yra santykiai. Jo lietuviškai veiklai labai trukdė Lenkijos Bažnyčios atstovai, niekaip neįsivaizdavę atskiros Lietuvos Bažnyčios. Jie turėjo tvirtas pozicijas prie Šventojo Sosto ir į jų nuomonę įsiklausydavo Vatikano administracijos tarnautojai. Taigi pirmiausia K.Prapuoleniui reikėjo susirasti draugų ir globėjų. Savo išsilavinimu, kultūringumu, nuoširdumu ir gebėjimu bendrauti su įvairaus lygio žmonėmis jam pavyko patraukti į save ne vieno aukšto dvasininko ir diplomato dėmesį. Vienas iš pirmųjų buvo kardinolas Viaco Vanuttelli; jis kanauninkui leido, pasak K.Prapuolenio, net „užeiti pas jį bet kada pasikalbėti“. K.Prapuolenis pradėjo gauti kvietimus į įvairius priėmimus. Visuomet dalyvaudavo Rusijos ambasados Vatikane renginiuose. Naudodamasis šiomis progomis, jis pokalbiuose su aukštais dvasininkais pasakodavo apie sunkią Lietuvos padėtį, stengėsi kuo geriau atlikti jam lietuvių kunigų patikėtą misiją. Apie savo pirmuosius vizitus laiške prelatui Adomui Jakštui (Aleksandrui Dambrauskui) rašė, jog „italai išmintingi žmonės, kad ir į mūsų klausimą žiūri lenkų akimis, tačiau faktais lengva juos įtikinti“³. Vadinas, reikėjo stiprinti propagandą. Tai geriausiai buvo galima padaryti per spaudą. 1913–1918 m. jis nuolat rašė į įvairius Italijos leidinius. Pats K.Prapuolenis savo dienoraštyje nurodo 112 straipsnių ir straipsnelių, rinko jų iškarpas⁴. Neatsitiktinai JAV lietuvių katalikiško laikraščio „Darbininkas“ viename numeryje 1919 m. buvo pažymėta, kad „niekur taip plačiai apie Lietuvą nebuvo rašoma kaip Italijos spaudoje. Ir tai buvo beveik išimtinai Prapuolenio dėka“. Kanauninkas galėjo ir daugiau skelbti publikacijų apie Lietuvą, bet tam buvo ir kliūčių. Pirmą kliūtis – už jas reikėjo mokėti redakcijoms. Dalį lėšų jis gaudavo iš JAV lietuvių, o kitą dalį tekdavo dengti savo pinigais. Pavyzdžiui, K.Prapuolenis

¹ Plačiau žr. J.Skirių, „Žino mane Lietuva, dariau ką galėjau...“ (Keletas kanauninko Kazimiero Prapuolenio gyvenimo ir veiklos bruožų), *Mokslas ir gyvenimas*, 1991, Nr. 11–12.

² M.Yčas, A.A. Kanauninkas K.Prapuolenis, *Vairas*, 1933, Nr. 5, p. 92.

³ Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – VUB RS), f. 1, b. E169, l. 19; K.Prapuolenio dienoraštis, ten pat, b. F682, l. 464.

⁴ VUB RS), f. 1, b. E169, l. 19.

algos už klebonavimą gaudavo 60 lirų per mėnesį, o redakcijoms per mėnesį kai kada tekdavo mokėti po 100 lirų, tuo tarpu pragyvenimas tuo metu Romoje vienam žmogui atsieidavo 200 lirų per mėnesį. Vadinas, reikėjo labai suktis, ieškant papildomų pinigų. Antra kliūtis – tokioms publikacijoms nepritarė kai kurie aukšti kurijos valdininkai, turintys ryšių su lenkų Bažnyčios atstovais. Pavyzdžiui, 1916 m. vasario 23 d. leidinio „La Vera Roma“ redaktorius teisinosi K.Prapuoleniui, kad Vatikano administracija nepageidauja straipsnių apie Lietuvą ir lietuvių reikalus, nes esą „dabar ne laikas nacionalinėms peštyinėms“⁵. Iš dalies galima suprasti ir Vatikano administraciją, kuri K.Prapuolenio veiklą laikė bandymu keliant aikštėn tautinius prieštaravimus ardyti nusistovėjusią bažnytinę tvarką Lenkijos ir Lietuvos teritorijoje. Tuo labiau, kad vyko karas, ir tai galėjo apsunkinti visokias reformas.

Dar viena labai svarbi K.Prapuolenio propagandos priemonė – tai jo knygos lenkų ir prancūzų kalbomis „Lenkų apaštalavimas Lietuvoje“ platinimas. Knygoje istoriniu aspektu plačiai aprašyta lenkų dvasininkų antilietuviška veikla. Todėl lenkų veikėjai dėjo pastangas, kad ši knyga būtų įtraukta į draudžiamų knygų sąrašą, o pats K.Prapuolenis būtų pašalintas iš Šv. Stanislovo bažnyčios klebono pareigų. Pasak K.Prapuolenio, knyga į draudžiamųjų sąrašus buvo įtraukta žemesniųjų Vatikano administracijos sluoksnių. Bet pašalinti iš klebono pareigų jo negalėjo, nes tam nepritarė Rusijos ambasadorius; šis visuomet palaikė kanauninką. Ambasadorius Bokas pokalbyje su kardinolu Gaspari’u pasakė: „Pasmerkti jūs galite kunigą Prapuolenį be Rusijos, bet paleisti jį nuo Šv. Stanislovo be Rusijos negalite. Valdžios paskirtas jį gali būti tik tos pačios valdžios paliuosutas“⁶. Savo dienoraštyje K.Prapuolenis pažymėjo, kad Vatikano administracija priversta su juo šiek tiek skaitytis, nes „už mano pečių Rusijos valdžia“⁷. Caro valdžia rėmė sau naudingą K.Prapuolenio antilenkiškumą, matydama ryškų lenkų antirusiškumą. Taigi ir tokiame santykių kontekste buvo keliamas atskiros lietuviškos Bažnyčios klausimas.

Būtina pažymėti, kad nuo 1916 m. kontaktai tarp Vatikano administracijos ir lietuvių atstovų padažnėja, vis daugiau pradeda atvykti lietuvių veikėjų, kuriems pavyksta gauti net audienciją pas popiežių Benediktą XV. Tai rodo, kad Vatikano administracijos požiūris į lietuvių pageidavimus po truputį keičiasi naudinga Lietuvos visuomenei linkme. Tam įtakos galėjo turėti tai, kad Vakaruose gyvenantys lietuvių veikėjai, ypač kunigai, jau 1916 m. oficialiai skelbė nepriklausomos Lietuvos valstybės viziją. Be to, Šventojo Sosto sluoksniuose buvo būgštaujama, kad Lietu-

⁵ K.Prapuolenio dienoraštis, ten pat, b. F682, l. 464.

⁶ Ten pat, l. 69, 84, 96, 105.

⁷ Ten pat.

vos gyventojai nepasiduoatų kaizerinės okupacinės valdžios spaudimui priimti protestantizmą, kad nesusilpnėtų krašte katalikų tikyba. Reikėjo ieškoti būdų, kaip ją stiprinti. Ilgainiui turėjo atsirasti bendri Vatikano administracijos ir lietuvių veikėjų sąlyčio taškai, kur būtų pradėti derinti interesai. Kaip tik tuo metu ir iškyla šio pranešimo temos svarbiausias klausimas – „Lietuvių diena“, kuri yra būtina lietuviams, o drauge priimtina ir Šventajam Sostui. „Lietuvių dienos“ idėja tarp lietuvių veikėjų formavosi 1915 m. antrojoje pusėje–1916 m. pradžioje, iškilus reikalui šelpti nuo karo nukentėjusiuosius. Idėjos esmė – pasiekti, kad popiežius pasaulio katalikų bažnyčiose paskelbtų „Lietuvių dieną“, kaip tokias dienas skyrė Airijai, Belgijai ir Lenkijai, rinkti aukoms lietuvių tautai. Be to, lietuvių politiniai veikėjai „Lietuvių dienoje“ išvelgė ir kitokią naudą. 1916 m. rugpjūčio 8 d. J.Gabrys ir J.Purickis laiške iš Šveicarijos Lietuvos vyskupams P.Karevičiui ir A.Karosui rašė, kad, be finansinės paramos, „Lietuvių diena“ Lietuvai duos ir moralinę, t.y. „pasauliui primins užmirštą Lietuvą“, o kartu „sustiprins ir tikėjimą Lietuvoje“. (Kaip tik ši paskutinė mintis labai aktuali Šventajam Sostui.) Žvelgiant toliau, gautoji diena reikštų, kad Lietuva nesiekia politinės sąjungos su Lenkija, nors sąjungos idėją lenkų veikėjai ypač propagavo pasaulyje. Apskritai „Lietuvių diena“ turėjo ateityje būti ir priemone sunkiam Lietuvos valstybingumo formavimuisi tvirtinti⁸. Kiek žinoma, pirmasis „Lietuvių diena“ susirūpino J.Gabrys. Jis 1916 m. kovo 2 d. raštu kreipėsi į popiežių, apibūdinamas Lietuvą kaip labai nukentėjusį nuo karo kraštą, prašydamas paskelbti aukų rinkimą visose bažnyčiose. Jau kovo 14 d. J.Gabrys gavo Vatikano ypatingųjų reikalų kongregacijos sekretoriaus E.Pačelio (Pacelli) atsakymą, kur pabrėžta, kad Šventasis Tėvas, kurio „širdis yra sujaudinta jūsų tautos kančių, teikėsi nuspręsti ateiti jos pagalbom, ant kiek tai leis Jo Šventenybės vargingumas“⁹. Tačiau apie pagalbą nieko konkretaus laiške nebuvo pasakyta ir, svarbiausia, nieko nebuvo pasakyta apie dienos paskyrimą. Bet jau vien Vatikano atsakymas buvo geras ženklas, duodantis suprasti, kad lietuvių veikėjams reikia suaktyvinti savo veiklą šia kryptimi.

„Lietuvių dienos“ reikalu į Vatikaną buvo atvykę ir audienciją pas popiežių Benediktą XV gavo lietuvių veikėjas ir Rusijos Dūmos deputatas Martynas Yčas 1916 m. birželio 11 d., JAV lietuvių atstovas kunigas Vincas Bartuška – 1916 m. liepos 17 d. ir prelatas Konstantinas Olšauskas – 1917 m. sausio pabaigoje. Jiems audiencija buvo išrūpinta Rusijos ambasados; į ją lietuvių veikėjai kreipėsi K.Prapuolenio patarimu. Reikia

⁸J.Skirių, min. str.

⁹J.Skirių, Bažnytinės „Lietuvių dienos“ svarba Lietuvai (1916–1918), *Lietuvių atgimimo istorijos studijos. Atgimimas ir Katalikų Bažnyčia*, t. 7, Vilnius, 1994, p. 319.

pasakyti, kad K.Prapuolenio statusas šiek tiek išsiplečia – jis jau lyg ir tampa neoficialus ne tik lietuvių kunigų, bet ir lietuvių visuomenės veikėjų atstovas prie Vatikano, suprantama, nepripažintas. Visi atvykusieji apsistodavo pas kanauninką; jis informuodavo svečius apie nuotaikas Vatikane, patardavo, su kuo susitikti, kaip elgtis; padėdavo parengti įvairius dokumentus (raštus, laiškus, memorandumus), teikiamus kurijai. Tačiau „Lietuvių dienos“ klausimas buvo sprendžiamas gana sunkiai. Pirma, Vatikano administracijos vadovai vis pabrėždavo, jog tiek lietuviai, tiek lenkai buvo sušelpiti tais pinigais, kurie buvo gauti kaip aukos per „Lenkų dieną“. Popiežius kunigui V.Bartuškai taip ir pasakė, kad „duodami aukas lenkams, pasaulio katalikai manė šelpią ir lietuvius“¹⁰. Deja, to nebuvo, reikėjo ir tai įrodyti. Antra, lietuvių veikėjams būtinai reikėjo pristatyti Šventajam Sostui Lietuvos vyskupų (Žemaičių vyskupo P.Karevičiaus, Seinų vyskupo A.Karoso ir Vilniaus administratoriaus K.Michalkevičiaus) bendrą prašymą, kad būtų skelbiama „Lietuvių diena“. Tačiau dėl karo P.Karevičius ir A.Karosas buvo pasitraukę į Rusijos gilumą. Iš kilo problema, kaip surinkti vyskupų parašus po bendru prašymu. Tai ir buvo viena iš priežasčių, dėl kurios užtruko šio reikalo sprendimas. Atvykęs iš Rusijos į Vatikaną M.Yčas turėjo rekomendacinį vyskupo P.Karevičiaus laišką kardinolui Gaspari'ui, kur diplomatiškai buvo pasakyta, kad Lietuva, kaip ir Lenkija, yra labai nukentėjusi nuo karo ir lietuviams reikalinga pašalpa¹¹. Pokalbyje su popiežiumi M.Yčas paprašė rinkliavos katalikų bažnyčiose Lietuvos naudai, sakydamas, kad tuo reikalu turi parengtą memorandumą. Šventasis Tėvas paėmė dokumentą ir pažadėjo atsakyti. Kunigas V.Bartuška atvežė Seinų vyskupijos administratoriaus kanauninko M.Dabrilos ir Kauno kunigų pasirašytą raštą. Tačiau popiežius vėl pageidavo bendro Lietuvos vyskupų pasirašyto rašto, taip kaip padarė Lenkijos, Belgijos ir Airijos vyskupai. 1917 m. sausio mėn. atvykęs prelatas K.Olšauskas audiencijos metu, patartas K.Prapuolenio, kardinolui Gaspari'ui pasakė: „Kam antrą kartą reikalaujate prašymo, juk vysk. Karevičiaus laišką atvežė Yčas ir įteikė jūsų malonybei, o kun. Bartuška atvežė jums laišką Seinų vyskupystės valdytojo kan. Dabrilos. Trečia, Michalkevičius nesisako esąs lietuvis“¹². Ši argumentacija, matyt, ir lėmė, nes 1917 m. vasario 10 d. popiežius pasiuntė laišką vyskupui P.Karevičiui, kur pasakyta, kad Šventasis Tėvas „Lietu-

¹⁰ J.Gabrys, *Vers L'Independence Lituanienne. Faits, impressions souvenirs 1907-1920*, Lausanne, 1920, p. 174-175; Švento Tėvo Lietuvai prielankumas, *Darbininkas* (JAV), 1916, Nr. 42.

¹¹ V.Bartuška, *Lietuvos nepriklausomybės kryžiaus keliai*, Klaipėda, 1937, p. 73-74; M.Yčas, *Atsiminimai*, t. 3, Kaunas, 1936, p. 47.

¹² VUB RS, f. 1, b. F682, l. 330.

vos vyskupams suteikia leidimą ir galią kreiptis į viso pasaulio vyskopus, kad šiais metais, parinę šventės dieną, kuri gali būti Dangun Žengimo oktavos sekmadienis (gegužės 20 d.), visose katalikų bažnyčiose surengtų viešas maldas ir labdaros rinkliavas padėti nelaimingiems lietuviams, kaip buvo padaryta lenkų tautai¹³. Pats popiežius kaip pradinę auką paaukojo 20 tūkstančių frankų. J.Gabrys „Lietuvių dienos“ gavimą pavadino lietuvių visuomenės atstovų veiklos esminiu laimėjimu. Per paskelbtą „Lietuvių dieną“ buvo surinkta beveik 1 milijonas litų (jau pokaryje J.Purickio skaičiavimu); jie buvo panaudoti nukentėjusiems nuo karo šelpti, gražinant tremtinius į Lietuvą, lietuvių organizacijų reikalams, kultūros ir švietimo reikmėms. Bet „Lietuvių diena“ pirmiausiai buvo svarbi politiniu bei propagandiniu požiūriu. Jos gavimas leido oficialiai išgarsinti pasaulyje Lietuvos vardą, parodyti, kad Lietuva – ne Lenkijos sudėtinė dalis. Be to, tai buvo tarsi pirmas Katalikų Bažnyčios pripažinimas, jog lietuviai, kaip ir lenkai, turi teisę ateityje kurti savo teritorinį-politinį vienetą.

1918 m. keičiasi ir K.Prapuolenio statusas. Metų pradžioje Rusijos lietuvių centro Vykdomasis komitetas įgalioja kanauninką atstovauti komiteto reikalams Romoje, taip pat skiria 500 lirų mėnesinį atlyginimą pragyvenimui ir politinei veiklai. K.Prapuolenis atsisako tarnybinių pareigų Rusijos ambasadoje prie Vatikano. Vienas pirmųjų oficialių politinių žingsnių buvo jo parengtas ir įteiktas Vatikano administracijai ir Rusijos ambasadai „Memorialas apie Lietuvos vyskupijas“. Dokumente pabrėžta, kad Lietuva turi visišką teisę tapti savarankiška valstybe, juolab kad ji turi išėjimą į Baltijos jūrą ir gali susisiekti su visu civilizuotu pasauliu. Vėliau, susikūrus Lietuvos valstybei, K.Prapuolenis iki 1919 m. rugpjūčio mėn., kai atvyko nuolatinis atstovas kunigas J.Narjauskas, ėjo neoficialaus Lietuvos atstovo prie Vatikano pareigas. Savo ruožtu Vatikano administracija parodė kanauninkui pripažinimą, įteikdama jam diplomatinį pasą, su kuriuo jis ir grįžo į Lietuvą. Taigi pirmiausia K.Prapuolenis, kaip pats sakė, savo „mažų žingsnelių“ veikla sunkiai, bet dėjo pamatą būsimų oficialių Lietuvos ir Vatikano santykių tolesnei raidai.

Įteikta 2003 m. kovo mėn.

¹³ V.Liulevičius, Išeivijos vaidmuo nepriklausomos Lietuvos atkūrimo darbe, Chicago, 1981, p. 339–340.

LITHUANIA AND THE VATICAN DURING WORLD WAR I

Juozas Skirius

Summary

The growing Lithuanian national self-consciousness at the beginning of the 20th century was confronted with constantly increasing Polonization. This was especially evident in church matters. Lithuanian activists, especially priests, started to seek the independence of the Church in Lithuania – as a separate province from the Church of Poland. However, their efforts to bring this to the notice of the Holy See were not fruitful. Lithuanian priests needed their permanent resident in Vatican, so in 1913 they sent Canon Kazimieras Prapuolenis (1858–1933) to Rome. His task was to explain to the Vatican administration the harmful effects of Polonization to the Church of Lithuania. He faced a great obstacle – the influence of the Polish priests in the strata of the Holy See. Prapuolenis began to form contacts with the high clerics of Rome and diplomats at the Vatican and explained to them the situation in Lithuania and the desire of Lithuanians to have a Lithuanian Catholic Church. On this subject, he wrote many articles published in the Italian press and distributed in the Vatican his book, „Polish Apostleship in Lithuania,“ published in Polish and French. He became an adviser and information distributor for Lithuanians arriving in Rome and tried to get the permission of the Holy Father to arrange a Lithuanian Day whose purpose was not only to raise funds for the re-establishment of independence of Lithuania but also to propagate Lithuania widely and to tell about the attempts of the Lithuanian nation to establish its own state. This was a new stage in the relations between Lithuanian activists and the Vatican. From 1916 more and more Lithuanian activists visited the Vatican, and some of them – M.Yčas, Rev. V.Bartuška, Prelate K.Olšauskas – received an audience with Pope Benedict XV. At that time, the political situation in Europe, i.e. the German occupation of Lithuania, the evident striving of the Poles to establish their statehood, and the determination of Lithuanians to reach the independence, induced the Vatican administration to revise its positions regarding the Lithuanian nation. The Holy Father agreed to proclaim Lithuanian Day in Catholic Churches of the world in the beginning of 1917. The Lithuanian Day arranged on 20 May 1917 had not only financial but also a political meaning. Moreover, the Holy See officially recognized for the first time that there is a separate Lithuanian nation, which is attempting to reach not only ecclesiastical independence from the Church of Poland but also its statehood.